

Joieria Roca, un aparador de la modernitat

Mariàngels Fondevila Guinart

Darrerament, el Museu Nacional d'Art de Catalunya ha rebut, en concepte de dipòsit i de donació, respectivament, una cadira de braços i una vitrina-expositor procedents de la joieria Roca del passeig de Gràcia de Barcelona. Aquest establiment, fruit de l'encàrrec que va fer el joier Roca a l'arquitecte Josep Lluís Sert el 1933, té un interès triple ja que permet incidir no només en les creacions de disseny d'interiors de Sert, un dels exponents més radicals i fidels del col·lectiu d'arquitectes racionalistes del GATCPAC (Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània), sinó també perquè dona peu a una aproximació a les realitzacions d'alta joieria de Rogeli Roca, així com també a l'estudi dels treballs publicitaris, d'una qualitat inqüestionable, del fotògraf i dissenyador de l'avantguarda Josep Sala Compàs. La suma d'aquests ingredients resulta un còctel molt interessant que irradia l'esperit modern del disseny i la publicitat durant els cosmopolites anys trenta del segle XX.

La intervenció de Sert a la joieria Roca

Si be els orígens de la joieria Roca es remunten a l'època de l'Exposició Universal de Barcelona del 1888, quan Jacint Roca Fuster (1870-1973) va obrir al carrer Ample una rellotgeria anomenada La Marina especialitzada en cadenes a mida per a rellotges, qui va donar un veritable impuls al negoci fou el seu fill, Rogeli Roca i Plans (1902-1977), el qual va muntar uns tallers propis i es va relacionar amb els intel·lectuals, els artistes i els grups més avançats del moment. Tal com documenta l'arxiu del COAC, Rogeli Roca era soci fundador d'ADLAN (Amics De L'Art Nou), grup preocupat activament per l'art d'avantguarda i per tot allò que fos entès com a signe de modernitat. No és estrany que entrada la dècada dels anys trenta, Rogeli Roca encarregués al seu bon amic l'arquitecte Josep Lluís Sert, qui formava part del comitè directiu d'ADLAN, filial del GATCPAC, el projecte de la botiga que acabava de llogar en una de les principals artèries de la ciutat: el número 18 del passeig de Gràcia, cantonada amb Gran Via.

Per conèixer l'aspecte originari d'aquesta botiga (un dels pocs ambients GATCPAC conservats a la ciutat de Barcelona tot i les remodelacions sofertes),¹ es fa imprescindible la consulta de material fotogràfic de l'època, conservat a l'arxiu de la mateixa joieria, i de les revistes il·lustrades del moment, que esdevenen un bon vehicle de difusió de les

Fig. 1. Josep Lluís Sert, *Cadira de la joieria Roca*, 1934. MNAC 208125.

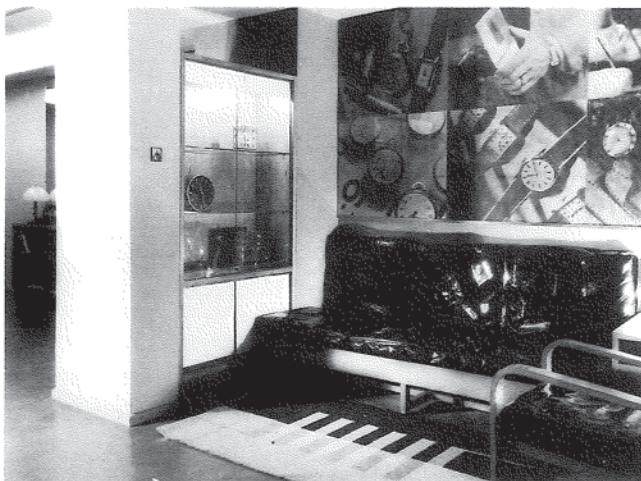

Fig. 2. Saleta interior de la joieria Roca, amb mobles de J. L. Sert, catifes segons els dissenys de J. Miró i fotografies de J. Sala.

innovacions arquitectòniques que sorgeixen a Barcelona al voltant dels anys trenta. En són bon exemple *A. C* (Documentos de Actividad Contemporánea), *Revista Ford*, *Esplai*, *Pintura Decorativa e Industrial*, així com també el número extraordinari de Nadal del magazín *D'Ací i D'Allà*, dirigit per Josep Lluís Sert i Joan Prats el 1934 (GATCPAC i ADLAN). Aquest número emblemàtic dedicat a l'art modern

del segle XX, que pretén fer un recorregut pels grans «ismes» i els grans artistes de l'art contemporani i que contribuï al renom de l'art català en els mitjans artístics internacionals –comptava amb la ploma de Christian Zervos i Carl Einstein, entre d'altres–, reproduceix dins l'apartat dedicat a l'arquitectura, tot evidenciant un cert afany de protagonisme per part de Sert, les obres més representatives del moviment artístic funcionalista internacional: al costat de les creacions de Le Corbusier i P. Jeanneret, Walter Gropius, Andre Lurçat, Pere Armengol i García Mercadal, figura l'interior i l'exterior de la joieria Roca, aleshores tot just inaugurada.

L'establiment, situat en una planta baixa, fou moblat i agençat pel mateix Sert amb un ampli ventall d'elements dissenyats per a l'ocasió i va comptar amb la col·laboració de nombrosos industrials.² Pel que fa a l'interior, supera la concepció burgesa de l'hàbitat i els estils històrics, i es caracteritza pels mobles lleugers, higiènics, funcionals i sense ornament, seguint els postulats del Moviment Modern. Hom deixa enrere la fredor dels níquelats i del tub d'acer com a base constructiva del mobiliari, pròpia de finals de la dècada dels anys vint, i la fusta lacada recupera el seu protagonisme. En són testimoni la cadira de braços³ en fusta de faig acabada a la nitrocel·lulosa, i la vitrina-aparador d'exterior del MNAC.

Pel que fa al disseny de la cadira de braços, té significatives correspondències amb les de tub cromat de Mies van der Rohe –en aquest cas Sert aboga per la fusta– i amb els models vienesos Thonet, amb predomini d'estructures corbes. S'ha localitzat, així mateix, un altre exemplar gairebé idèntic d'aquest model de cadira al que fou domicili de Joan Baptista Subirana, membre del GATCPAC, qui el 1934 va tenir cura de bona part dels dissenys dels mobles de la seva casa al carrer Tavern de Barcelona. La diferència rau en l'acabat del color de la fusta i de l'entapissat, segons un disseny en blanc i negre seguint el model zebra.

La vitrina-aparador, originàriament concebuda per ser vista des de la façana del passeig de Gràcia, presenta una tipologia similar a les vitrines que hi havia a l'interior i integra un rètol amb un disseny de lletres de pal sec de la casa anunciant, J. Roca Joyero. Es tracta d'un exemple de reclam publicitari i de luminotècnia moderna, disciplina que assoleix un gran auge durant els anys vint i trenta. Aquesta peça respon als criteris més exigents del racionalisme, sense negligir la idea de luxe i de confort modern. És un moble adaptable: les rodes a la base li donen el caràcter mòbil adient per adaptar-se a l'estructura exterior de la façana i permetre enretirar-lo durant la nit.

Tant la decoració interior de la joieria Roca en general com aquests mobles que han ingressat al MNAC en particular són un dels exemples més representatius de les escasses incursions de l'arquitecte Sert en el disseny de mobiliari durant els anys que va pertànyer al GATCPAC. De fet, aquesta faceta de dissenyador de mobles és força limitada i no fou tan fructífera com la d'arquitectes predecessors seus (Gaudí, Jujol o Mackintosh) ni dels seus coetanis (Torres Clavé, Mies van der Rohe, Marcel Breuer o Mallet-Stevens).

Tal com documenten les revistes i el testimoni oral de diverses fonts que hem recollit, Josep Lluís Sert va encarregar la construcció d'aquests mobles als tallers d'ebenisteria de la Vídua Josep Ribas.⁴ Aquesta empresa, que treballava a cavall dels estils eclèctics (una de les seves especialitats era l'estil anglès Reina Anna i Chippendale) i l'*art déco* (cal destacar la construcció de mobles, segons disseny de Santiago Marco, del Pavelló dels Artistes Reunits en el marc de l'Exposició Internacional de Barcelona el 1929), era dirigida per Josep Ribas. Del 1930 al 1935, tal com acredita el *Llibre de socis i de document d'ingrés*, era «industrial col·laborador» del GATCPAC,⁵ i va produir bona part dels dissenys d'aquest col·lectiu d'arquitectes: Josep Torres Clavé, Joan Baptista Subirana i Josep Lluís Sert van confiar els seus projectes a aquesta empresa pionera a Catalunya en la introducció del tub d'acer en el moble, que importava d'Alemanya i de Suècia. Tot i que coneixem poc dels treballs i dels processos de disseny dels tallers de principis de segle –arran de la Guerra Civil es van destruir i dispersar moltes de les fonts informatives–, es tractava de col·laboracions mútues.

Un element remarcable de la decoració interior eren les catifes (malauradament no s'han conservat) segons projecte de Joan Miró, qui en altres ocasions havia participat en iniciatives del GATCPAC liderades pel mateix Sert. Tant als estands muntats pel GATCPAC amb motiu de la IV Fira de Mostres de Barcelona, el 1933, com al que va muntar al *Primer Saló dels Decoradors*, a la seu del FAD a la Cúpula del Coliseum el 1936, Joan Miró hi fou present.

Com ja ha estat assenyalat, la joieria Roca, amb la seva façana lleugerament corbada per assumir el gir del xamfrà de l'Eixample i resolta amb pavés de vidre que permetia l'entrada de la llum natural a l'interior, és deutora dels assaigs d'arquitectura translúcida fets per Le Corbusier a l'*Immeuble Clarté* i per Pierre Chareau a la *Maison de Verre*. «El nostre negoci», deia Rogeli Roca, «requereix molta claror, molta llum de dia, i per això ací on hi havia la paret de la façana, ho hem resolt a base d'uns puntals i uns vidres que ens han permès de suprimir el metre i mig de gruix de la paret i instal·lar-hi els aparadors perfectament il·luminats i guanyant, de passada, molt de terreny en profit de la modernitat i elegància».⁶

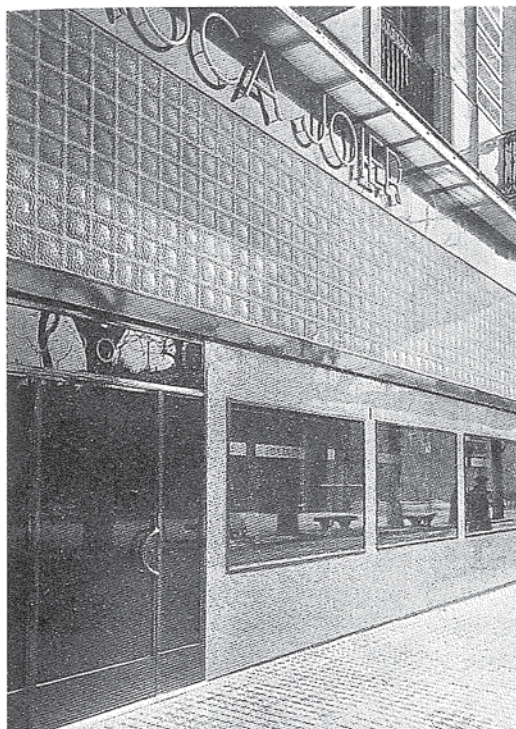

Fig. 3. Façana de la joieria Roca a Barcelona, 1933.

La crisi del sector comercial i els aldarulls previs a l'esclat de la Guerra Civil no van impedir que l'Ajuntament de Barcelona atorgués, el 1936, el premi al millor establiment de la ciutat a la joieria Roca no només pel seu encert decoratiu sinó també per tractar-se d'un magnífic gest d'optimisme en aquell context enrarinat i marcat per la crisi que desembocaria, irrevocablement, en l'episodi tràgic de la guerra.

Les creacions publicitàries de Josep Sala

Rogeli Roca no només va apostar per la modernitat arquitectònica del GATCPAC encarregant la reforma del seu nou establiment a Josep Lluís Sert, sinó que també va impulsar la fotografia artística com a mitjà publicitari, i va confiar plenament aquesta tasca a Josep Sala Compàs (1896-1962). Aquest fotògraf i dissenyador, que s'havia distingit durant els «feliços anys vint» com a professor de tango i de *fox trot* a més de pintor de toreros i manoles,⁷ va formar-se a les aules de l'Escola de Llotja i va vincular-se als cercles de l'avantguarda. Durant els anys trenta va ingressar al GATCPAC, tal com consta al llibre de socis. Alguns dels conjunts d'aquell grup d'arquitectes del racionalisme, com ara l'estudi-taller de Josep Lluís Sert,

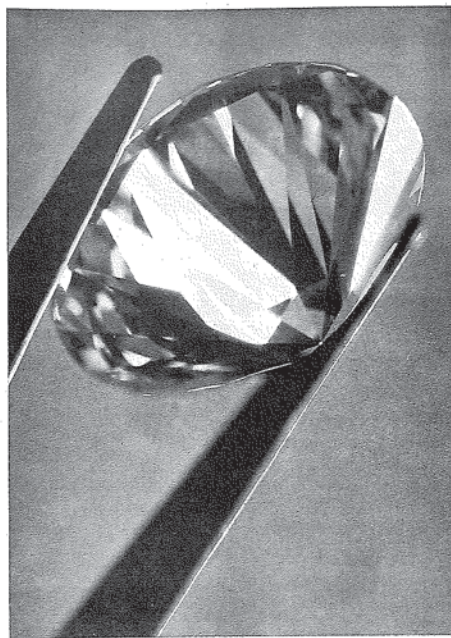

FOTO J. SALA

J. ROCA - JOIER

Fig. 4. Cartell anunciador de la joieria Roca.

van ser fixats fotogràficament per Sala i reproduïts per A.C. El seu innegable talent va quedar del tot demostrat a partir de la primavera del 1932, quan va assumir la direcció artística del magatzí *D'Ací i D'Allà*. Sala, que ja havia publicat nombrosos anuncis en aquella revista, va impulsar un canvi radical que en va afectar el disseny i el format. La fotografia i la publicitat van prendre, així mateix, un valor inusitat. És, precisament, a partir de les pàgines d'aquesta revista, així com també de *Revista Ford*, *Brisas*, *Mirador*, *Las 4 estaciones*, *Esplai* o *Imatges*,⁸ que podem resseguir les seves creacions publicitàries modernes en relació amb la joieria Roca. Són ben conegudes les sèries en les quals apareixen el plat de la balança, les pinces que subjecten un brillant i els operaris de can Roca que encasten les pedres precioses en les muntures de platí, així com també els rellotges de la prestigiosa casa de Ginebra Patek Philippe & Co, firma representada a can Roca. Els clips, els fermalls i els braçalets, farcits de brillants, que esdevenen luxoses i sofisticades natures mortes, són copsats per Sala en composicions basades en ritmes diagonals, ortogonals i circulars, on s'encavalquen l'esperit decoratiu de l'*art déco* i el de les avantguardes. Aquestes fotografies es complementen amb aplicacions tipogràfiques amb la inconfusible lletra futura (dissenyada per Paul Rehner el 1920) i, ocasionalment, amb la prosa de Josep M. de Sagarra, autor de

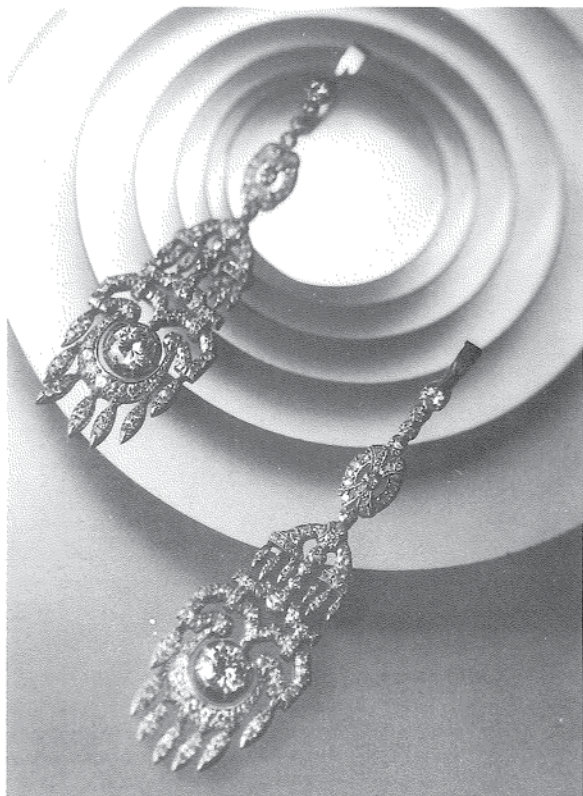

Fig. 5. Creacions d'alta joieria de Rogeli Roca.

les llegendes que apareixien en els anuncis: «Els mestres i fadrins que treballen en les joieries són com cirurgians que manipulen sobre la matèria més delicada que es coneix, la carn freda de les pedres precioses.»⁹ Els espais en blanc, els blocs en negre, la presència de l'aerògraf per assolir els difuminats, els primers plans de gran precisió i rítmica distribució, són altres aspectes d'aquests anuncis publicitaris de caràcter experimental.

Des del 1936 fins al 1939, Josep Sala va formar part, junt amb Pere Català Pic i Gabriel Casas, de l'equip de fotògrafs del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya. D'aquella època coneixem el testimoni de Francesc Català Roca, amb qui va col·laborar en els inicis de la seva professió i el qual evoca la figura de Sala a les seves *Memòries. Impressions d'un fotògraf*. Aquesta constitueix la darrera etapa significativa de la trajectòria d'aquest fotògraf ja que la guerra va estroncar dràsticament aquest període creatiu i el seu anti-feixisme va propiciar-ne l'oblit més absolut. Afortunadament, la seva obra ha estat darrerament reivindicada per la historiografia de l'art i en les mostres fotogràfiques cada vegada més freqüents.¹⁰

Les joies i objectes d'orfebreria de can Roca

En una entrevista, Rogeli Roca manifestava el desig que les seves joies s'adrecessin tant a aquells que van en un magnífic «Rolls» com que fossin assequibles per als que viatgen en tramvia. El cert és que la joieria Roca era un punt de venda de creacions d'alta joieria o *joaillerie*, amb profusió de platí i diamants, mentre que la resta de joiers treballaven dins els paràmetres de la *bijouterie d'art*, és a dir, amb or i pedres precioses. Per la seva flamant botiga desfilava la flor i nata de la burgesia barcelonina que volia estar *à la page*: «La moda, el chic, l'elegància no es limiten, exclusivament, a l'art del vestir. La dona sap prou bé que tant els vestits, els barrets i el pentinat, ajuda al conjunt de la "toilette", un bell joc de joies que des dels anells i els braçalets i fins a les arracades passant pels pendents i agulles de pit doni al tipus femení l'esclat d'elegància que provoca l'admiració de tothom.»¹¹

No hi ha dubte que les creacions de la joieria Roca sintonitzen amb la moda del moment. És el temps dels vestits llargs i tubulars, dels cabells *à la garçon*, que contribueixen a desplaçar la moda de les pintes i les tiars. La nova costura deixa enrere la moda dels maniguets i els guants vuitcentistes. Els dits i els canells van quedar lliures per a un nou assortiment d'anells i braçalets. El fermall i, sobretot, els clips, que s'utilitzaven com a guarniment de vestits, cinturons, a l'ala del barret o en el mateix cabell, són les peces més usades. L'afecció per als esports popularitzada el rellotge de polsera, i la guerra europea, amb l'afluència dels nous rics, va posar de moda l'ús del tabac anglès i egipci. Les cigarreres, importades d'Alemanya, Suïssa i França, van esdevenir objectes de moda.

Seguint el batec de la moda, els clips, els fermalls, els braçalets, les cigarreres i els rellotges, a base de platí, or blanc, ònix, perles i, sobretot, brillants¹² constitueixen les creacions més emblemàtiques de la joieria Roca, i es fan ressò de la joieria blanca de la Maison Cartier.¹³ A grans trets, els models es caracteritzen per la simplicitat, amb formats geomètrics i plans esglaonats, així com per l'adopció d'un formulari decoratiu propi de les avantguardes. L'argenteria, caracteritzada pels dissenys diàfans i pulcres, era una de les especialitats. Els tallers Roca van dissenyar objectes per a la llar, com ara canelobres, coberteries i jocs de cafè, que van ser guardonats en l'exposició monogràfica *La Taula Parada*, organitzada pel Foment de les Arts Decoratives el desembre del 1933 al Palau Planas de Barcelona i, tres anys més tard, van concórrer a la Triennial de Milà amb una selecció de joies i objectes de plata.

Germà Rodríguez Arias va fer el projecte d'un canelobre, una reproducció moderna de la qual s'exposa al Museu de les Arts Decoratives de Barcelona.¹⁴

Finalment, cal ressenyar que Rogeli Roca no només va transformar els seus aparadors en una vitrina pública de l'orfebreria moderna i de selecció a la ciutat de Barcelona sinó que va promoure activitats avantguardistes: els locals de la joieria van acollir iniciatives d'un gran interès. A tall d'exemple, el 1935, va tenir-hi lloc la mostra fotogràfica, organitzada pel grup ADLAN, sobre el pintor i fotògraf Man Ray, associat amb els grups dadaïsta i surrealista a Nova York i a París.¹⁵ L'exposició mostrava elements geològics tractats com composicions abstractes, manipulacions amb elements vegetals i un retrat de Picasso. La *Revista Ford* ressenyava aquest esdeveniment i publicava un article

del fotògraf Pere Català Pic, qui feia una reflexió a propòsit de la mostra, il·lustrat amb els *rayogrammes* de Man Ray.¹⁶ Entre altres actes organitzats per ADLAN en els locals de la joieria, cal destacar una sessió de poemes recitats de Xavier Benguerel; la presentació d'una col·lecció de 141 postals *modern style* pertanyents al fotògraf Joaquim Gomis, comentada pel poeta i humorista Carles Sindreu, i les exposicions dedicades a Hans Arp i a l'art africà.

Com s'ha vist al llarg d'aquest article, la joieria Roca és un bon exemple d'integració d'un ampli ventall d'aspectes creatius que formen part d'un bloc homogeni durant els anys trenta, un període curt però curull de propostes innovadores que, malauradament, l'esclat de la guerra va paraitzar fatídicament.

Notes

1. L'estat actual de la joieria Roca és fruit de successives ampliacions i modificacions del local motivades per l'evolució de les necessitats comercials i funcionals del negoci i també de les vicissituds històriques. L'explosió d'una bomba durant la Guerra Civil va afectar l'establiment. Durant els anys seixanta s'integra en la botiga un àmbit dedicat al sector de l'argenteria i s'elimina un dels dos accessos a la botiga, concretament el situat més a prop de la Gran Via.

2. Les catifes eren de la casa Sert; els metalls, de Biosca i Botey; la vidrieria i els cristalls, de Cardona i Munner; el paviment de linòleum, de la casa Subirana; la serralleria, de la firma Bordes; la pedra i els marbres, de P. Ricart; la pintura decorativa anava a càrrec de la casa Vilaró i Valls.

3. Vegeu *Moble català*, Barcelona, p. 356, cat. núm. 99 [catàleg d'exposició].

4. Al costat de la consideració de què gaudeixen firmes com Joan Busquets, Gaspar Homar o Santiago Marco, per esmentar uns exemples, altres artífexs han passat més desapercebuts a la història del moble i de l'interiorisme. Aquest és el cas de la firma Ribas, un nom a penes esmentat en la historiografia de les arts decoratives i que no ha rebut l'atenció específica que mereix.

5. Els estatuts del GATCPAC preveien la figura dels «industrials col·laboradors», que donava a les empreses el dret de pertànyer a l'agrupació durant un any i disposar, durant aquest temps, d'una vitrina en el local social per exposar-hi els seus productes en exclusiva dins la seva especialitat. Era, de fet, una manera d'obtenir ingressos. El pagament d'una quota donava dret a exposar els articles dels tallers Ribas a la seu del GATCPAC

del passeig de Gràcia, número 99, on també tenien representació les tapisseries d'Albert Tronc; els treballs de metal·listeria de Biosca i Botey; les neveres de la casa Frigidaire; les mostres de pintura de la casa Vilaró i Valls; els paviments de la casa Escofet; els preuats cactus d'Artur Rigol i els mobles d'acer de la casa Thonet d'Herman Heydt.

6. Vegeu l'entrevista «Un establiment que honora la ciutat. La joieria Roca», *El matí*, Barcelona, 2/2/1934.

7. Anys enrere vaig tenir ocasió de contactar amb els seus parents. La casa era plena de pintures de manoles i toreros fetes per Josep Sala.

8. *Imatges*, Barcelona, 25/11/1930, 25; *Imatges*, Barcelona, 10/1930, 19; T.G., «Una estona de conversa amb la joieria Roca», *Mirador*, Barcelona, 30/1/1930, 53, p. 11; *Mirador*, Barcelona, 1931, 102, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 120, 126, 142, 150, 151, 152 i 153; *D'Ací i D'Allà*, tardor de 1932; *D'Ací i D'Allà*, Barcelona, hivern de 1932; D'ARS, J., «Orfebreria 1932», *Revista Ford*, Barcelona, 8/1932, 18; *Mirador*, Barcelona, 1932, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 161, 162, 163, 164, 165, 170, 178, 186, 187, 190, 194, 203 i 205; MAZA, J. de, «Cocktail filosòfic decoratiu», *Revista Ford*, Barcelona, 6/1933, 23; *Mirador*, Barcelona, 1933, 209, 211, 213, 214, 216 i 218; *Exposició Monogràfica de la Taula Parada*. (Guia de l'exposició), Barcelona, 1933; AUGUSTA LEWI, E., «Modernisme i decoració», *Revista Ford*, Barcelona, 4/1934, 28; SINDREU, C., «Continent i contingut de la joieria Roca», *Esplai*, Barcelona, 28/10/1934, 152, p. 521; *Esplai*, Barcelona, 11/11/1934, 154; *Esplai*, Bar-

celona, 3/1934, 112, 114, 116, 118 i 120; *Esplai*, Barcelona, 15/4/1934, 124; *Esplai*, Barcelona, 13/5/1934, 128; *Esplai*, Barcelona, 24/6/1934, 134; *Revista Ford*, Barcelona, 4/1934, 28; *Mirador*, Barcelona, 1934, 261, 277, 286, 300, 302 i 304; *D'Ací i D'Allà*, Barcelona, primavera de 1934; *D'Ací i D'Allà*, Barcelona, estiu de 1934; *D'Ací i D'Allà*, Barcelona, tardor de 1934; *Mirador*, Barcelona, 18/4/1935, 322; *Esplai*, Barcelona, 22/12/1935, 212; «Creaciones», *Brisas*, Mallorca, desembre de 1935 [número extraordinari de Nadal]; *D'Ací i D'Allà*, Barcelona, primavera de 1935; *D'Ací i D'Allà*, Barcelona, hivern de 1935; *D'Ací i D'Allà*, Barcelona, 6/1936, 185, entre d'altres. Vegeu, així mateix, SOLDEVILA, C., *Cada joya en su ambiente*, Barcelona, s/d.

9. *Mirador*, Barcelona, 21/1/1932, 155. Com succeïa en altres empreses que cercaven escriptors per a la seva publicitat (Carles Soldevila i, més endavant, el poeta Vinyoli treballen per a Myrurgia), la firma Roca comptava amb l'estil ric i acolorit, que tradueix les aspiracions dels cosmopolites anys vint i trenta, de Sagarra: «El brillante es carbón puro [...]. las piernas de Marlene Dietrich son carbón impuro. Eso son ilusiones que han creado los químicos para asesinar las ilusiones. Pero la divinidad de los brillantes está muy por encima de las mentiras de la química. Las mujeres viven convencidas de esta sentencia, y sienten que lo único que puede saciar la sed dolorosa de la piel de una garganta perfecta, no son precisamente los labios de un boxeador, ni de un profeta, ni de un aviador de tostada mejilla, sino un brillante limpio y mondado con toda su frialdad cálida, con todo el juego de matices juguetón y eterno de sus aristas irisadas. [...]». Los maestros y los oficiales que

trabajan en las platerías y en los obradores de orfebrería, y los que se dedican a labrar y pulir las piedras preciosas, se me antojan cirujanos que manipulan la carne más delicada que conocemos. Las pinzas que sujetan un brillante por la nuca, son de una responsabilidad que estremece.» «Prosa y poesía de las joyas», *Revista Ford*, Barcelona, 6/1932, 17.

10. Vegeu, entre d'altres, *Idas y Caos. Aspectos de las vanguardias fotográficas en España*, Madrid, 1984 [catàleg d'exposició]; *Visions Útils. Pere Català Pic. Josep Sala. Fotopublicistes dels anys 30*, Barcelona, 1994 [catàleg d'exposició].

11. «Els joiers de París», *La Publicitat*, Barcelona, 2/6/1929.

12. Rogeli Roca va treballar amb una família de jueus a Anvers, que serien els seus mestres en la talla de diamants.

13. El 1988 la joieria Roca va organitzar una exposició on recuperava a partir de peces antigues i esbossos d'arxiu la trajectòria estètica de la joieria des del 1888. Algunes d'aquestes joies

es reproduïen a *Un siglo de joyería y bisutería española 1890-1990*, Palma, 1991, p. 248, cat. núm. 854-856 i 858.

14. Vegeu p. 181, cat. núm. 4120 de l'exposició *Arts Decoratives a Barcelona. Col·leccions per a un Museu*, Barcelona, 1994. Aquesta peça, juntament amb un joc de cafè, va figurar a la mostra monogràfica organitzada pel Foment de les Arts Decoratives *La Taula Parada*.

15. Dos anys abans, Man Ray havia celebrat una exposició de les seves fotografies, juntament amb pintures de Salvador Dalí, en el local de la llibreria Catalònia de Barcelona.

16. «Hoy la fotografía moderna ya no pretende imitar un cuadro más o menos realista, sino que orgullosa de una personalidad artística propia, condición que se ha descubierto después de un siglo de ejecución documental, tiene conciencia de su propio valor y sólo pretende hacer fotografía que parezca fotografía. Se dedica también a la búsqueda de lo abstracto, de la visión ignota, de la sorpresa, y, huyendo de la armonía de tonalidad clásica, se hunde en una atonalidad cromática que le permita la más amplia pluralidad de

matices constructivos. Y así nos da las bellezas de un rayograma obtenido por la impresión ortogonal de un rayo de luz graduado en una gama de matices, creando unas nuevas posibilidades emotivas. Con su nueva visión objetiva nos da una realidad monumental del objeto más insignificante, un canto rodado p. e. que adquiere una expresión desconocida [...] ¡Cuanto sentido explorativo tiene Man Ray! Tan pronto penetra en la profundidad psicológica de un sujeto para extraer la expresión que representa el índice de su personalidad, como gira alrededor de una corteza para descubrir aspectos similares a los accidentes geológicos de nuestro cosmos [...] Man Ray es uno de los adalides del nuevo arte, autor de las fotografías que presentamos, dotado de una sensibilidad tan conforme con el espíritu post-expresionista de nuestra época y tan poseedor del dominio de la nueva técnica fotográfica, que bien podemos esperar de él nuevas emociones que mantengan el prestigio que con sus realizaciones ha sabido conquistar y podamos distinguir en su obra los dos aspectos tan debatidos de objetivación y de creación.» Vegeu *Revista Ford*, Barcelona, 8/1935, 36.